

καὶ δὲ ὅν τὸ καλούμενον σῶμα ὄργανικόν τε καὶ ἀνόργανον καθίστανται ποιὰ ἡτοι δυνατὰ νὰ προξενήσωσι τῷ ἐγὼ τὴν αἰσθησιν καὶ τὴν νόησιν (πρβλ. Βεν. Λέσβ. μεταφ. § 135. σ. 142).

Ἐκ τούτου γίγνεται δῆλον, ὅτι ἡ ποιότης πηγάζει ἐκ τοῦ τοιούτου ἢ τοιούτου τρόπου ὑπάρξεως τοῦ οὐκεγώ. Ὁ δὲ τοιοῦτος ἢ τοιοῦτος τρόπος ὑπάρξεως τοῦ οὐκεγώ πηγάζει ἐκ τοῦ τοιούτου ἢ τοιούτου συνδυασμοῦ τῶν χημικῶν στοιχείων καὶ ὁ τοιοῦτος ἢ τοιοῦτος συνδυασμὸς τῶν χημικῶν στοιχείων πηγάζει ἐκ τῆς χούσίας τοῦ ὑπερισχύσαντος πρώτου μεταφυσικοῦ στοιχείου ἢ ἐκ τῶν δυνάμεων καὶ νόμων τῶν πηγαζόντων ἐκ τῆς ψούσίας τοῦ ὑπερισχύσαντος οὐ χημικοῦ στοιχείου.

Οἱ τρόποι δὲ οὗτοι εἶνε μὲν πάγιοι, μόνιμοι, ἀλλὰ παραλλάσσουσιν ἀλλήλων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἡττον κατά τινα ἀπροσδιόριστον κλίμακα ἀπὸ τοῦ τελειοτάτου μέχρι τοῦ ἀτελεστάτου τρόπου ὑπάρξεως λαμβανομένων ὡς μέτρου τῶν τύπων τοῦ νοεῖν (§§ 116. 134). Οὕτω δὲ σχηματίζονται παμποίκιλοι ὅμιδες τρόπων ὑπάρξεως ἡτοι συστήματα τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ οὐκεγώ καὶ δὴ ὅντα συγκεκριμένα καὶ διακεκριμένα ἀνόργανά τε καὶ ὄργανικά.

198. Τίνες ποιότητες καλοῦνται ἴδιότητες καὶ τίνες ἴδιως ποιότητες.

Ἐκ τῶν ἀπείρων δὲ τούτων τρόπων ὑπάρξεως ἄλλοι μὲν σχηματίζουσιν ἴδιας κλάσεις φαινομένων, ἄλλοι δὲ κοινὰς (§§ 11-16), καὶ ταῦτα κάκεῖνα γνωρίζουσιν ἔαυτὰ ὡς ποιότητας. Ἄλλ' ἔκεινων αἱ ποιότητες καλοῦνται ἴδιότητες, τούτων δὲ ἀπλῶς ποιότητες.

Ωστε ποιότης καὶ ἴδιότης εἶνε ἐν καὶ τὸ αὐτό, ἀλλ' ἡ μὲν ποιότης εἶνε κατάστασις γενικὴ ἀνήκουσα κοινῶς εἰς τὸ οὐκεγώ καθ' ὅλους τοὺς τρόπους τῆς ὑπάρξεως αυτοῦ, ἡ δὲ ἴδιότης εἰδικὴ ἀνήκουσα εἰς ὠρισμένους τρόπους ὑπάρξεως.

Ἐντεῦθεν πηγάζουσι τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη τῶν ὅντων μετὰ τῶν παρομαρτουσῶν αὐτοῖς παραλλαγῶν.

Οἱ διάφοροι δὲ οὗτοι τρόποι ὑπάρξεως τῶν ὅντων διευκολύνουστε τὴν τε σύγκρισιν τὴν τε διάκρισιν ἀπὸ ἀλλήλων αὐτῶν καὶ ἐπομένως τὴν γνῶσιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ οὐκεγώ τῷ ἐγὼ (§ 136).

199. Μοῦ κεῖνται αἱ ποιότητες.

Οἱ διάφοροι δ' οὗτοι τρόποι ὑπάρξεως ἀνήκουσιν ἀναμφισβήτητῶς εἰς τὴν οὐσίαν καὶ φύσιν τῶν ποιοτήτων τοῦ ἐγώ· (πρᾶλ. Körner, *Der Menschengeist*. S. 83—4. Kirchner, *Psych.* S. 78—9. Κουμ. Σύνταγμα φιλοσοφ. τόμ. 1. σ- 57).

Ποιὸν δ' εἶνε τὸ οὐκεγώ, καθ' ὃσον ὅν διωργανισμένον, διατεθειμένον οὕτως ἢ ἔκείνως διατίθησιν οὕτως ἢ ἔκείνως.

Θὰ ἡδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ ὄρος ποιότης ἔχει μὲν χυρίως παθητικὴν σημασίαν ἀποδιδόμενος οὕτως εἰς τε τὸ ἐγώ εἰς τε τὸ οὐκεγώ· ἀλλ' ἀποδιδόμενος μὲν εἰς τὸ οὐκεγώ ἔχει καὶ ἐνεργητικὴν σημασίαν· ὅστε ἔχει παθητικὴν καὶ ἐνεργητικὴν παθητικὴν μὲν φύσει, ἐνεργητικὴν δὲ θέσει.

Εἰ δὲ τὸ οὐκεγώ μὴ ἥτο ἀπὸ φύσεως καὶ τέχνης τοιοῦτον, δὲν θὰ διετίθη τὸ ἐγώ οὕτω.

Τὸ οὐκεγώ δὲ διετίθησι τὸ ἐγώ συμμέτρως πρὸς τὸν ἴδιον αὐτοῦ τρόπον ὑπάρξεως.

Τὸ οὐκεγώ σημαίνει ἐνεργεῖν=ἐνεργητικότητα· οἱ διάφοροι δὲ τρόποι τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ εἶνε διάφοροι ἐκφάνσεις τῶν ἐνεργητικοτήτων αὐτοῦ (πρᾶλ. Lossius. *Philos. Lex.* II. S. 103—5).

Πᾶσα ἴδιότης ἢ ποιότης πράγματός τινος, λέγει ὁ Helmholtz (*Vorträge*, II, S. 55) εἶνε ἐν γένει ὅντας οὐδὲν ἔτερον ἢ ἡ ἴκανότης αὐτοῦ νὰ ἀσκῇ ἐπ' ἄλλων πραγμάτων τινὰς ἐνεργείας (*Wirkungen* ἀποτελέσματα *Effectus* (πρᾶλ. Fr. Kirchner, *Wörterbuch der Grundbegriffe der Philosophie*. (Philos. Biblioth. Bnd. 94) 3 Aufl. S. 106.—7. ἐν λέξει «*Eigenschaft*»).

Τὸ οὐκεγώ διὰ τῶν ἐν αὐτῷ ἐνυπαρχουσῶν ἐνεργητικοτήτων διατίθησι, τὸ δὲ ἐγώ διὰ τῶν ἐν αὐτῷ ἴκανοτήτων διατίθεται· διὸ λέγων ἴδιότητα μὲν ἐννοῶ ἴδιον τρόπον ὑπάρξεως τοῦ οὐκεγώ καὶ δὴ ἴδιαν ἐνέργειαν αὐτοῦ ἀποκαλυπτομένην διὰ τῆς ποιότητος, διότι ἡ ποιότης, ὡς εἴρηται, εἶνε τὸ μόνον μέσον, δι' οὗ ἀποκαλύπτεται ἡ ὑπάρξις· ποιότητα δὲ ἐνθεν μὲν κοινὸν τρόπον ὑπάρξεως τοῦ οὐκεγώ καὶ δὴ κοινὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἐγώ ἢ ὅπερ ταῦτο τὴν καθόλου ἐμφάνισιν τοῦ οὐκεγώ, ἔγθεν δὲ τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην κατάστασιν τοῦ ἐγώ προξενουμένην ἐκ τοιούτων ἢ τοι-

ούτων τρόπον ὑπάρξεως τοῦ οὐκεγώ, δι' ἣς προξενεῖται ἡ αἰσθησις καὶ ἡ νόησις· διὸ ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη κατάστασις τοῦ ἐγὼ ἔχει τοιαύτην ἢ τοιαύτην φυσικὴν ἢ τεχνητὴν κατάστασιν τοῦ οὐκεγώ ἥτοι τὸν τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον τρόπον ὑπάρξεως τοῦ οὐκεγώ (§§ 242, 243).

200. Υφίσταται ἀναμφισβητήτως σχέσις μεταξὺ τῆς ποιότητος καὶ τοῦ ἐμποιοῦντος αὐτὴν φυσικοῦ αἵτιου.

Ἡ δημοιότης, συγγένεια καὶ ἀναλογία ἢ ἐκ τῆς σχέσεως αὐτῶν ταύτης πηγάζουσα θετή.

Πόθεν πηγάζει ἡ δημοιότης ἢ ἡ ἀνομοιότης τῶν αἰσθημάτων μεταξύ ἄλληλων.

Ἀναμφισβητήτως δ' ὑπάρχει μεταξὺ ἐγὼ καὶ οὐκεγώ ἀλληλοσχετικότης (§§ 242, 243). Ο τοιοῦτος δ' ἢ τοιοῦτος τρόπος ὑπάρξεως τοῦ οὐκεγώ ἐμποιεῖ καὶ τοιαύτην ἢ τοιαύτην ἀλλοίωσιν καὶ δὴ διάθεσιν τῷ ἐγὼ. Διὸ ὁ Fr. Kirchner (Met. S. 103) ὅρθως ποιεῖ παραδεχόμενος διὰ τὰ μεταβαλλόμενα φαινόμενα καὶ μεταβολὴν τῆς βάσεως, ἣν χαρακτηρίζει ὡς ἀλληλεπιδρασιν.

Τούτου δ' οὕτως ἔχοντος, ὑφίσταται κατ' ἀπόλυτον ἀνάγκην σχέσις τῶν δύο τούτων γεγονότων τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ψυχικοῦ ἥτοι μεταξὺ τῆς αἵτιας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος ἥτοι μεταξὺ προσβολῆς τοῦ οὐκεγώ καὶ διαθέσεως, ποιότητος, τοῦ ἐγὼ (§§ 243—245).

Αλλ' ὅμως, καὶ τούτου οὕτως ἔχοντος, δὲν ὑφίσταται οὔδαμῶς οὔδεμία ὄμοιότης ἢ συγγένεια ἢ ἀναλογία μεταξὺ τῶν δύο τούτων γεγονότων (§§. 121, 122) (πρᾶλ. Kirchner, Psych. S. 78—142).

Ἐκεῖ μὲν συμβαίνει τοιοῦτος ἢ τοιοῦτος ἐρεθισμὸς τοῦ οὐκεγώ συμφώνως πρὸς τὸν τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον τρόπον ὑπάρξεως αὐτοῦ, ἐνταῦθα δὲ συμβαίνει τοιαύτη ἢ τοιαύτη κατάστασις καὶ δὴ τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον αἴσθημα τοῦ ἐγὼ συνφδὰ πρὸς τὸν τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον τρόπον ὑπάρξεως αὐτοῦ· τὸ τοιοῦτον ἀποδεικνύεται φυσικῶς καὶ φυσιολογικῶς (πρᾶλ. Helmholtz, Vorträge. II. S. 63—68). διὸ τὴν δημοιότητα, συγγένειαν καὶ ἀναλογίαν τὴν κατ' ἀνάγκην ἔνοῦσσαν

μεταξὺ τῆς ποιότητος καὶ τοῦ ἐμποιοῦντος αὐτὴν φυσικοῦ αἰτίου καὶ πηγάζουσαν ἐκ τῆς ἀναμφισβήτητος ὑφισταμένης μεταξὺ αὐτῶν σχέσεως καλῶ, ἃτε οὐφυσικήν, θετί. ν.

Κατὰ ταῦτα ἡ ὄμοιότης ἢ ἀνομοιότης τῶν αἰσθημάτων μεταξὺ ἀλλήλων πηγάζει ἐκ τῆς ὄμοιότητος ἢ ἀνομοιότητος τοῦ τρόπου ὑπάρξεως τοῦ οὐκεγώ ἥτοι τῆς θέσεως τῶν στοιχείων (μεταφυσικῶν) χριτικῶν ἢ ἀνατομικῶν, ἣν λαμβάνουσιν ἐν τῷ ἀπαρτισμῷ τῶν σωμάτων.

201. Η ποιότης δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ καθ' έαυτήν.

Η ποιότης ὅτι ὡς διάθεσις τοῦ ἐγώ καὶ ὡς τοιαύτη κειμένη ἐν αὐτῷ (Mellin, ἔνθα ἀν. S. 734) δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ καθ' έαυτήν ὡς αὐθυπόστατος καὶ ἐπομένως νὰ ἀποχωρισθῇ αὐτοῦ.

Η ποιότης σημαίνει κατάστασιν καὶ ἐπομένως πάθος· τὸ προξενοῦν δὲ τῷ ἐγώ τὴν διάθεσιν κεῖται ἐκτὸς αὐτοῦ.

Καὶ ἔφερον τοῦτο (τὸ οὐκεγώ) διατηρεῖ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπάρξεως, εἶνε ἀναλλοίωτον καὶ ὡς τοιοῦτον ἔχει τὰς αὐτὰς ἐνεργητικότητας καὶ ἐπομένως προξενεῖ τῷ ἐγώ τὰς αὐτὰς διαθέσεις καὶ δὴ ποιότητας, (Kirchner Ethik. S. 20.).

Κατὰ ταῦτα περὶ ἀποχωρισμοῦ πραγματικοῦ τῶν ποιοτήτων δὲν δύναται νὰ γένηται λόγος. Χωρίζειν ποιότητα τοῦ οὐκεγώ σημαίνει κωλύειν τὸ οὐκεγώ διατιθέναι τὸ ἐγώ οὗτως ἢ κωλύειν τὸ οὐκεγώ προξενεῖν τῷ ἐγώ τοιαύτην ἢ τοιαύτην κατάστασιν.

Αλλὰ καὶ ἡ ἐνεργητικότης τοῦ οὐκεγώ, ἥτις, ὡς (§ 199) εἰρηται, γιγνώσκεται διὰ τῆς διαθέσεως τοῦ ἐγώ τῆς ὑπὸ αὐτῆς αὐτῷ προξενουμένης, εἶνε ἀδύνατον νὰ ἀποχωρισθῇ αὐτοῦ καὶ νὰ θεωρηθῇ καθ' έαυτήν ὡς αὐθύπαρκτος, διέτι ἐνεργητικότης σημαίνει θέσιν τοῦ οὐκεγώ (§§ 9. 131).

202. Άι ποιότητες δὲν εἴνε οὔτε ἡμέτερα αἰσθήματα οὔτε ὄντα συμπεφυκότα τοῖς σώμασιν ἀλλ' ἀμφότερα.

Ο λόγος τούτου.

Άι ποιότητες λοιπὸν δὲν εἴνε οὔτε ἡμέτερα αἰσθήματα, καθ' ἀδοξάζουσιν οἱ φιλόσοφοι, οὔτε ὄντα συμπεφυκότα τοῖς σώμασιν,

καθ' ἀπιστεύουσιν οἱ χοινοί· δὲν εἶναι οὔτε τὸ ἐγόνιο οὔτε τὸ ἔτερον,
ἀλλ' εἶναι ἀμφότερα (πρᾶλ. Βεν. Λεσβ. μετ.).

Διότι οὔτε τὸ ἐγώ αἴνει τοῦ οὐχεγώ δύναται νὰ διατεθῇ καὶ νὰ
γένηται ποιόν, οὔτε τὸ οὐχεγώ αἴνει τοῦ ἐγώ εἶναι τοιοῦτον.

"Ινα δὲ προκύψῃ τοιοῦτον φαινόμενον, δέον νὰ ὑπάρχωσιν ἀμφό-
τερα : ἐγώ τε διατιθέμενον οὕτω καὶ οὐχεγώ διατιθὲν οὕτως.

"Ωστε τὸ διεγεῖρον ἐν ἡμῖν τὰ αἰσθήματα εἶναι τὸ ἔκτὸς ἡμῶν
κείμενον οὐχεγώ.

Τοῦτο εἶναι μὲν ἐν, ἀλλ' αἱ ἐνέργειαι αὐτοῦ ἐφ" ἔκάστου τῶν
ἡμετέρων αἰσθητηρίων ἀπειροί, ως εἴρηται (§ 197).

Τὸ δὲ ἀπειρον τῶν ἐνέργειῶν αὐτοῦ προέρχεται ἐκ τοῦ διαφό-
ρου τρόπου ὑπάρξεως τοῦ οὐχεγώ ἦτοι ἐκ τῆς διαφόρου μορφῆς, ἣν
λαμβάνει τὸ ὑποκείμενον τῶν φαινομένων.

"Εγτεῦθεν δὲ σα τῶν σωμάτων ἔχουσιν ὅμοίαν μορφήν, ταῦτα
προξενοῦσι καὶ ὅμοια αἰσθήματα καὶ δὴ παραστάσεις.

Λοιπὸν αἱ ποιότητες τῶν σωμάτων εἶναι τι, ἀλλὰ τοῦτο τὸ «τί»
εἶναι ἡ τοιάδε ἡ τοιάδε θέσις τῶν μορίων, χημικῶν ἡ ἀνατομικῶν,
ἢ λαμβάνουσιν ἐν τῷ συνδυασμῷ αὐτῶν ἀπαρτίζοντα τοῦ οὐχεγώ.

203. Αἱ ποιότητες καταστάσεις τοῦ ἐγώ.

"Αντικειμενικότης τοῦ χαρακτῆρος τῶν ποιοτήτων.

"Ωστε οὔτε αἱ ποιότητες οὔτε αἱ ἐνέργητικότητες δύνανται νὰ
ἀποχωρισθῶσι πραγματικῶς καὶ νὰ θεωρηθῶσι καθ' ἑαυτάς· διότι
αἱ μὲν ἐνέργητικότητες ἀνήκουσι τῷ οὐχεγώ καὶ εἶναι ἀπλοῖ τρόποι
ὑπάρξεως αὐτοῦ, εἶναι αὐτὸ τοῦτο γνωρίζουσι δὲ τὴν ἑαυτῶν
ὑπαρξίαν ἐκ τῶν ποιοτήτων ἦτοι ἐκ τῆς διαθέσεως, ἢν ἐμποιοῦσι
τῷ ἐγώ· αἱ δὲ ποιότητες ἀνήκουσι τῷ ἐγώ καὶ εἶναι ἀπλαῖ κατα-
στάσεις αὐτοῦ· διότι διὰ τῶν αἰσθητηρίων ὄργάνων λαμβά-
νομεν συνείδησιν μόνον τῶν ποιοτήτων καὶ τῶν καταστάσεων τῶν
ἡμετέρων νεύρων, ἀποτόκων οὖσῶν τῆς δράσεως τῶν ἔξωθεν ἐρε-
θισμάτων, τὸ δὲ πνεῦμα ἀναφέρει αὐτὰς εἰς τα ἔκτὸς ἡμῶν κει-
μενα ως ποιότητας καὶ μεταβολὰς (πρᾶλ. καὶ Berkeley, Über
die Principien der menschlichen Erkenntniss (Philos. Bibl.

12 Bnd. 2 Aufl. 1879). § 78. S. 62). καὶ Λ. Παπαϊωάννου. Ἀνατομικὴ τοῦ ἀνθρώπου, τόμ. Γ', σ. 441).

"Ωστε οὐ μόνον ἐν τῷ νοητῷ κόσμῳ δὲν δύναται νὰ γένηται πραγματικὸς χωρισμὸς τῶν ποιοτήτων, διότι αὐταὶ δὲν ἀνήκουσι τῷ οὐκεγῷ, ἀλλὰ τὸ ἔγω, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἴδαικῷ, διότι οὗτος εἶνε παράστασις ἡτοι ἀκριβῆς ἀντιγραφῆ τοῦ αἰσθητοῦ, ὅστις πάλιν εἶνε ὅγμιούργημα τοῦ ἔγω ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀντικειμενικοῦ οὐκεγώ. Εἰ δὲ λέγοντες ποιότητας ἐνοοῦμεν δύντοτητας ἀνηκούσας τῷ οὐκεγῷ ως συστατικὴ αὐτοῦ, θὰ ἡτο πραγματικὸς χωρισμὸς αὐτῶν ἔξι αὐτοῦ οὐ μόνον δύνατός, ἀλλὰ καὶ ως φυσικὸς βεβαίως ἐπιβεβλημένος.

Ωσαύτως καὶ αἱ ἐνεργητικότητες.

"Ωστε ἡ βάσις τῶν ποιοτήτων εἶνε αἱ ἐνεργητικότητες, αἱ δὲ ἐνεργητικότητες εἶνε αὐτὸ τὸ οὐκεγῷ ἔχον τοιαύτην ἢ τοιαύτην φυσικὴν ἢ τεχνητὴν^{*} σύστασιν, ἢ τοιοῦτον τρόπον ὑπάρξεως=τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον τρόπον ἐμφανίσεως (Ludwig Weis. Anti-Materialismus, I. S. 83. II. S. 242—3) (§§ 242—244).

"Ωστε, ἐὰν τὸ οὐκεγῷ ἔχῃ: τοιαύτην ἢ τοιαύτην σύστασιν=ἐνεργητικότητα, θὰ προξενῇ τῷ ἔγῳ τοιαύτην ἢ τοιαύτην διάθεσιν=ποιότητα. Αἱ ποιότητες κανονίζονται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐνεργητικοτήτων.

204. Ἐν τε τῷ ἔγῳ ἐν τε τῷ οὐκεγῷ λαμβάνει χώραν ἔξελιξις.

Τό τε ἔγῳ τό τε οὐκεγῷ πληθύς.

Πλήρης ἀρμονία μεταξὺ ἔγῳ καὶ οὐκεγῷ.

"Ἐν τε τῷ ἔγῳ ἐν τε τῷ οὐκεγῷ λαμβάνει χώραν ἔξελιξις· ἡ δὲ ἔξελιξις τοῦ οὐκεγῷ βαίνει παραλλήλως πρὸς τὴν τοῦ ἔγῳ.

"Ως ὑφίσταται πληθὺς γνωστικῶν δυνάμεων ἔχουσα βάσιν μονάδα ἡτοι τὸ ἔγῳ, οὕτως ὑφίσταται πληθὺς τρόπων ὑπάρξεως ἐνεργητικοτήτων ἔχουσα βάσιν μονάδα ἡτοι τὸ οὐκεγῷ.

Μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων πληθύων ἡτοι τῶν γνωστικῶν δυνάμεων τοῦ ἔγῳ, δι' ὃν γιγώσκει τὸ οὐκεγῷ, καὶ τῶν γνωστικῶν

μέσων τοῦ οὐκεγώ, διε' ὃν γνωρίζει ἑαυτὸν τῷ ἐγώ, ὑπάρχει ἀρμόνια πλήρης.

Ὑπάρχουσι δὲ ἔκατέρωθεν ἀρχέτυπα (§§ 116, 134), διε' ὃν διατηρεῖται πλήρης ἀνταπόκρισις μεταξὺ αὐτῶν, καὶ διε' ἓν δύναται τις εἰπεῖν τὸ ἐγώ κέκτηται τὸ οὐκεγώ κατὰ ποσόν, εἰ καὶ μὴ κατὰ ποιόν (πρβλ. Kirchner, Metaph. S. 91).

Διὰ τοῦ μέσου δὲ τούτου ἀποδείνει δυνατὸν τῷ νοοῦντι ὑποκειμένῳ, ἵνα ἀποφαίνηται, ὅτι τούτο τὸ αἴσθημα, αὐτὴ ἡ ἐποπτεία, ἀντίληψις, αὐτὴ ἡ παράστασις, ἡ ἔννοια, ἡ ἴδεα, εἶνε ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνο ἡ οὕ.

"Ἄρα λέγων τις, ὅτι τεῦτο τὸ αἴσθημα εἶνε ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνο, ἔννοεῖ, ὅτι τοῦτο χάκεῖνο ἀγήκουσιν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ τρόπῳ ὑπάρξεως μετὰ ποιῶν τινῶν παραλλαγῶν παρομαρτουσῶν φύσει παντὶ τοιούτῳ συστήματι, γένει καὶ εἶδει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ

*Περὶ μεταμορφώσεως τῶν ποιοτήτων εἰς αἴσθημα,
παράστασιν, ἔννοιαν.*

§§ 205—227.

I. Αἴσθημα. §§ 205—210.

205. Τί εἶνε αἴσθημα;

Τὸ ἐγώ διὰ τῶν γνωστικῶν μέσων καθίσταται οὕτως εἰπεῖν πνευματικόν τι κάτοπτρον, πνευματική τις φωτογραφικὴ μηχανή, πνευματικός τις φωνογράφος, τὸ δὲ οὐκεγώ διὰ τῶν ἀντικειμενικῶν γνωστικῶν μέσων: διὰ τῶν πειστήτων καθίσταται κατοπτριστόν, παραστατόν, φωτογραφητόν, φωνογραφητόν (πρβλ. καὶ Loss. Philos. Lexicon. Bnd. I. S. 516).

Οὕτω δὲ κατορθοῦται ἡ κατόπτρισις, φωτογράφησις, φωνογράφησις τοῦ οὐκεγώ ἐν τῷ ἐγώ καὶ δὴ ἡ παράστασις αὐτοῦ ἐν αὐτῷ καθ' ὅλους τοὺς ἐννατοὺς τρόπους τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ.

Τὸ οὐκεγὼ διὰ τῶν ἑαυτοῦ ποιοτήτων εἰσέρχεται εἰς τὸ ἔγώ, τὸ δὲ ἔγὼ διὰ τῶν ἑαυτοῦ ποιοτήτων ἐξέρχεται ἐξ ἑαυτοῦ (§§ 207. 265), τὸ μὲν εἰσερχόμενον, τὸ δὲ ἐξερχόμενον συγαντῶσιν ἀλλήλοις (πρᾶλ. καὶ Lindner Psycholog. § 14). ἡ πρώτη δ' αὕτη συγάντησις ἢ ἐπὶ ποδὸς οὗτως εἰπεῖν γιγνομένη καλεῖται αἴσθημα.

Ἡ λέξις αἴσθημα ταραχγομένη ἐκ τοῦ ῥῆματος αἰσθάνεσθαι=ἀντιλαμβάνεσθαι, λαμβάνειν συνείδησιν τῆς ἀλλοιώσεως, διεγέρσεως, διαθέσεως, τῆς νευρίγης οὖσίας τῶν αἰσθητηρίων συσκευῶν καὶ τῆς τῶν κεντρικῶν κυττάρων τῶν προβλητικῶν καὶ τῶν συνδετικῶν κέντρων τοῦ Flechsig, σημαίνει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης παθητικοενεργητικῆς ἐργασίας· τὸ τοιοῦτον δὲ σημαίνει ἔχφασιν, ἐξωτερίκευσιν καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἴσταται ἀπέναντι ἐξωτερικοῦ ἐρεθισμοῦ.

Ἐν τῷ φαινομένῳ δὲ τούτῳ ἐπιτελεῖται, ως εἴρηται ἐν § 168, ἀλληλεπιδρασίς τις (§ 241).

Τὴν ἀρχὴν δὲ τῆς ὀλληλεπιδράσεως ταύτης ποιεῖ ὁ εἰρημένος ἐξωτερικὸς ἐρεθισμός.

Τὸν ἐρεθισμὸν δὲ τοῦτον θεωρεῖ ἡ φυσικὴ ἐπιστήμη ως κατάστασιν κινήσεως σταθμητῆς ἢ ἀσταθμήτου ὅλης (πρᾶλ. Fr. Kirchner, Psycholog. S. 107. 142).

Υπὸ ἐρεθισμὸν δ' ἐννοητέον ἐνταῦθα, λέγει ὁ Wundt (Vorlesungen. S. 20) τὸ ἐξωτερικὸν συμβεβηκός τῆς κινήσεως, ὅπερ ἐπενεργῆσαν ἐπὶ τὸ αἰσθητηρίον ὅργανον καὶ ἀχθὲν διὰ τοῦ αἰσθητηρίου νεύρου εἰς τὸν ἐγκέφαλον συνοδεύεται ὑπὸ τοῦ ψυχικοῦ συμβεβηκότος· ἡ δὲ φυσιολογία δίδωσι τοιαῦτα εἶδη ἐρεθισμοῦ 4. 1) μηχανικὴν πίεσιν ἢ ὄψιν, 2) ἡλεκτρικὰς κινήσεις, 3) θερματικὰς δονήσεις, 4) χημικὰς ἐνεργείας (Einwirkungen) (πρᾶλ. Wundt, Grundzüge, p. 277. καὶ Herm. Wolff. Specul. und Philosoph. II. S. 173.)

Οἱ ἐρεθισμὸι δ' οὗτοις συναντᾶσι σωματικὴν τινα θέσεις (τῷ κεντρομόλῳ αἰσθητηρίῳ νεύρῳ) ἐπιδεκτικὴν τούτου καὶ δὴ εἴτε οὗτως ὕστε ἢ κίνησις νὰ συναντᾶσι τοῖς νεύροις ἀναλλοιώτοις ως ἐν τῷ ἤχῳ, τῷ φωτὶ, εἴτε οὗτως ὕστε νὰ ἀλλοιοῦται ως ἐν τῷ ἐρεθισμῷ τῆς θερμότητος.

Ἐκ τούτου δὲ γεννᾶται φυσικὴ τις κατάστασις διεγέρσεως τῶν

αἰσθητικῶν νεύρων· ἡ ἐν τῇ θέσει δὲ ταύτῃ τοῦ σώματος ἐπιτελεσθεῖσα διέγερσις μεταφυτεύεται εἰς τὸν ἔγκεφαλον, τὸ κεντρικὸν ὅργανον, ἐν τῷ ὄργανῳ δὲ τούτῳ μεταχθεῖσα ἡ διέγερσις αὕτη μετασχηματίζεται· ὁ μετασχηματισμὸς δ' οὗτος εἶναι καθαρῶς ψυχικὴ κατάστασις· ἡ ψυχικὴ δ' αὕτη κατάστασις εἶναι τὸ λεγόμενον αἴσθημα (πρβλ. Kirchner Psych. S. 142. Lefert. § 257. σ. 263, § 214. σ. 213, § 249. σ. 253—5. Fick, III. Bd. des Hermanschen Handbuchs der Physiologie, 1879. pag. 160).

206. Ἡ αἴσθησις καὶ ἡ ἀντίδηπης τῆς ἀλλοιώσεως τῆς αἰσθητικῆς οὐσίας τῶν αἰσθητηρίων συσκευών γίγνεται μὲν διὰ τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ μοιρᾳ τοῦ ἐγκεφάλου, ἐν ᾧ ἐπιτελεῖται ἡ διπλὴ πρᾶξις.

Κατὰ τὴν κοινὴν γνώμην πάντων ἀνεξαιρέτως φυσιολόγων τε καὶ ψυχολόγων ἡ μεταφύτευσις αὕτη τῆς διεγέρσεως τῶν νεύρων μετάγει τὴν διέγερσιν συμπάσης τῆς νευρικῆς οὐσίας τῆς αἰσθητηρίου συσκευῆς καὶ δὴ τῆς εἰδικῆς ἀλλοιώσεως αὐτῆς καὶ δὴ εἰδικῆς καταστάσεως.

Ἐγὼ ὅμως τολμῶ νὰ ἀντιφρονήσω πρὸς τὴν γενικὴν ταύτην γνώμην τῶν σοφῶν· κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην δὲν μετάγεται εἰς τὴν κεντρικὴν αἰσθητικὴν καὶ ἀντιληπτικὴν οὖσαν ἡ διέγερσις σύμπαντος τοῦ κυρίου μέρους τῆς αἰσθητηρίου συσκευῆς, ἥτοι σύμπαντος τοῦ μεταπεπλασμένου μέρους τοῦ κεντρομόλου νεύρου, ἀλλὰ μόνον τῆς νευρικῆς ἴγρας, τοῦ κεντρομόλου νεύρου, ἥτις διέγερσις, ὡς εἰρηται ἐν § 196, εἶναι ἡ αὐτὴ ἐν πάσαις.

Ο σκοπὸς δὲ ἣ μᾶλλον τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μεταγωγῆς, τῆς μεταδόσεως τῆς κοινῆς ταύτης πάσαις ταῖς γευρικαῖς ἵστη διεγέρσεως εἶναι ἡ διέγερσις καὶ τῆς κεντρικῆς αἰσθητικῆς καὶ ἀντιληπτικῆς οὐσίας, ἥτις διεγερθεῖσα δρᾷ συνῳδὰ τῇ ἑαυτῇ οὖσίᾳ τε καὶ φύσει ὡς μονὰς ὅμοούσιος ἐν πᾶσι τοῖς σημείοις αὐτῆς ἀδιαχρίτως.

Οὕτω δὲ ἀντιλαμβάνεται τῶν παθημάτων τῶν αἰσθήσεων μέρους αὐτῆς οὖσῶν ἐν αὐταῖς ταύταις ἥτοι ἐν ἑαυτῇ ταύτῃ.

"Ωστε ἡ αἰσθησις καὶ ἡ ἀντίληψις τῆς ἀλλοιώσεως τῆς αἰσθητικῆς οὐσίας τῶν αἰσθητηρίων συσκευῶν γίγνεται μὲν διὰ τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας ἀλλ' ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ μοίρᾳ τοῦ ἐγκεφαλου, ἐν ᾧ ἐπιτελεῖται ἡ διπλῆ πρᾶξις (§§ 42. 79—80. 94 (σ. 117). 98. 168. 169. 264—270).

"Απαξ δὲ ἡ κεντρικὴ οὐσία διεγέρθεῖσα διὰ τῆς νευρικῆς ἴνδος καὶ δράσασα δι' αὐτῆς ἐν τῷ μεταπεπλασμένῳ αὐτῆς μέρει δύμοσυσίῳ αὐτῇ δύνται αἰσθάνεται καὶ ἀντιλαμβάνεται τῆς ἀλλοιώσεως αὐτοῦ· εὐθὺς δ' ὡς γένηται τοῦτο, ἡ ὑλικὴ φύσις τοῦ συμβεβηκότος τούτου μεταμορφοῦται μεταβάλλουσα φύσιν καὶ λοιπὸν ἀπὸ ὑλικῆς καὶ ἐγχώρου γίγνεται ἄϋλος καὶ ἄχωρος καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν δύμοιάζει οὐδαμῶς πλέον πρὸς τοὺς πρώτους αὐτῆς παράγοντας ἦτοι τὸ ἔξωτερικὸν αἴτιον καὶ τὴν νευρικὴν οὐσίαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν διὰ τῆς νευρικῆς οὐσίας δρῶσαν, γοοῦσαν οὐσίαν· ὡς τοιαύτη δ' ὅλως ἄϋλος καὶ δὴ πνευματικὴ ἀποκεχωρισμένη τελείως τῆς ὑλικῆς φύσεως ἀμφοτέρων τῶν πρώτων αὐτῆς παραγόντων (§ 283).

"Η ὅλως δ' ἄϋλος καὶ δὴ πνευματικὴ αὕτη κατάστασις τῆς οὐσίας λαμβάνει διὰ τῆς μορφοποιούσης καὶ σχηματοποιούσης δυνάμεως αὐτῆς μορφήν, σχῆμα· ἡ κατάστασις δ' αὕτη ἀποδαίγει τοιαύτη εὐθὺς ὡς γένηται συνειδητὴ ἦτοι αἰσθητὴ καὶ καταληπτὴ ὑπὸ τῆς αἰσθανομένης καὶ ἀντιλαμβανομένης κεντρικῆς οὐσίας (πρβλ. καὶ M. Κατσαρᾶν, Παθολ. τ. νεύρων καὶ ψυχιατρικ. 1899. τομ. B', σ. 114—6.). λέγεται δ' αἰσθημα (§§ 280—283).

207. Ο χαρακτήρας τῶν αἰσθημάτων.

"Ἐκ τῶν ἥδη δ' εἰρημένων ἀποδεικνύεται, δτι τὰ αἰσθήματα εἶνε καθαρῶς ψυχικαὶ πράξεις καὶ ἄρα ὑποκειμενικαὶ καταστάσεις (Kirchner, Psychologie, S. 148—156).

"Αλλὰ γεννώμενα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀλλοιώσεως τῆς νευρίνης οὐσίας τῶν αἰσθητηρίων συσκευῶν· ἡ δ' ἀλλοιώσις ἐπὶ τῇ βάσει ἐρεθισμοῦ· δ' δὲ ἐρεθισμὸς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς οὐσίας καὶ φύσεως ὄντος ἔκτὸς τοῦ ἐγὼ ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ κειμένου, κέκτηνται χαρακτῆρα ἀντικειμενικόν.

"Τὸ ἐγὼ δὲν περιορίζει τὴν ἀντιληπτικὴν αὐτοῦ δύναμιν μάγνον

ἐπὶ τῆς νευρίνης οὐσίας τῶν αἰσθητηρίων συσκευῶν, ἐφ' ἣν τὸ αἴτιον ἔμμέσως, διὰ τοῦ φωτός, ἀέρος ἢ δι' οἶουδήποτε ἄλλου ἀγνώστου μέσου, δρᾶ, ἀλλ' ἐκτείνει αὐτὴν διὰ τοῦ φυσιολογικοῦ ἐκείνου μηχανισμοῦ (§ 94), ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς νευρίνης οὐσίας, ἐνθα τὸ αἴτιον δρᾶ ἔμμέσως βαῖνον διὰ τοῦ φαινομενικοῦ κενοῦ μέχρι τοῦ σημείου, ἐνθα τὸ αἴτιον δρᾶ ἀμέσως.

Οὕτω δὲ ἀντιλαμβάνεται διὰ τῆς ἀλλοιώσεως τῆς νευρίνης οὐσίας τῶν αἰσθητηρίων συσκευῶν τῶν ἐνεργητικοτήτων τοῦ αἴτιου (τοῦ οὐκεγώ)· ἐκεῖ μὲν ἀμέσως, ἐνταῦθα δ' ἔμμέσως (§ 273).

'Αλλ' ἐκάτερον, τότε ἐγὼ τό τε οὐκεγώ, μεταδιδόν τῷ ἑτέρῳ τοῦ ἑαυτοῦ χαρακτῆρος καθίστησιν ἀντικειμενικήν: τὸ μὲν οὐκεγώ τὴν τοῦ ἐγώ τῶν ἀμέσων ἐνεργητικοτήτων ἑαυτοῦ ἀντίληψιν, τὸ δὲ ἐγὼ τὴν τοῦ οὐκεγώ ἐπὶ τὴν νευρίνην οὖσίαν τῶν αἰσθητηρίων σκευῶν ἔμμεσον δρᾶσιν (§ 139).

208. Προεκβολὴ τοῦ αἰσθήματος.

'Επὶ τῇ βάσει δὲ τῆς ἴδιότητος ταύτης τῆς ἡμετέρας ἀντιληπτικῆς δυνάμεως μετατίθεμεν τὰ ἡμέτερα αἰσθήματα πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἀποδίδομεν τοῖς πράγμασιν ὡς ἴδιότητας αὐτῶν (Fr. Kirchner Psychol, S. 148—156) (§ 242).

Ἡ μετάθεσις δ' αὗτη καὶ προεκβολὴ τῶν ἡμετέρων αἰσθημάτων γίγνεται περίπου καθ' ὃν τρόπον καὶ ἡ προεκβολὴ τοῦ εἰδώλου τοῦ ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς.

'Ως δ' ἐκεῖ δὲν βλέπομεν τὸ ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ἡμῶν σχηματιζόμενον εἶδωλον, δηλαδὴ τὸ ὄπτογράφημα (§ 94 σ. 116—7), ἀλλ' αἰσθανόμεθα φωτεινὰς δονήσεις, ὥν τὸ αἴτιον ἀναφέρομεν (προβολὴ) πάλιν πρὸς τὰ ἐκτὸς χάρις εἰς φυσιολογικὸν μηχανισμὸν (πρβλ. Viault σ. 781—2), οὕτω καὶ ἐνταῦθα χάρις εἰς τὸν αὐτὸν φυσιολογικὸν μηχανισμὸν δὲν περιοριζόμεθα ἀποκλειστικῶς ἐν τοῖς αἰσθήμασιν ἡμῶν, ἀλλὰ λαμβάνοντες ἐν ᾧ πλείω σημεῖα ἐκ τῆς ὑλικῆς ἐντυπώσεως αὐτῶν ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς νευρίνης οὖσίας τῶν αἰσθητηρίων ἡμῶν ὄργάνων καὶ προεκβάλλοντες αὐτὰ ἀκολουθοῦντες τὴν διεύθυνσιν αὐτῶν ἀγευρίσκομεν τὴν πηγὴν αὐτῶν ἦτοι τὸ ἔμποιον αὐτὰ αἴτιον.

**209. Τὸ αἴσθημα καὶ τὸ ποιοῦν αὐτὸ^ς
(= τὸ αἴτιον).**

Ἐνταῦθα πρόκεινται δύο συμβεβηκότα διακεκριμένα ἀλλήλων· τὸ αἴσθημα καὶ τὸ ἐμποιοῦν αὐτὸ^ς (τὸ αἴτιον).

Τὸ μὲν κεῖται ἐν τῷ ἑγώ ὡς ἀποτέλεσμα, τὸ δὲ ἔκτὸς τοῦ ἑγώ ὡς αἴτια αὐτοῦ, καὶ τὸ μὲν εἶναι ψυχικόν, τὸ δὲ φυσικόν.

Καὶ τὸ μὲν ψυχικόν συμβεβηκός ἀποτελεῖ μέρος τοῦ περιεχομένου τοῦ συγειδότος τοῦ ἑγώ, τὸ δὲ φυσικόν ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἔκτὸς τοῦ ἑγώ ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ κειμένου οὐκεγώ.

Τὸ ἑγώ βουλόμενον νὰ ἀλλοιώσῃ τὸ ψυχικὸν συμβεβηκός = τὸ αἴσθημα ἀλλοιοῦ ἐμποιοῦν αὐτὸ^ς: τὸ αἴτιον καὶ τὰνάπαλιν· τὸ ίον δὲ κατορθοῖ κινοῦν ἑαυτὸ^ς εἶτε ὅλον εἶτε μέρος αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀνάγκην ἥτοι κατὰ τὴν φύσιν τῆς τε ἐπιδιωκομένης ἀλλοιώσεως καὶ τοῦ ἀλλοιωτέου αἰσθήματος, τῆς τε ἀποστάσεως καὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἐν τῷ χώρῳ κεῖται κινούμενον δὲ ἀλλάσσει θέσιν.

Ἐκ τοῦ τελευταίου δὲ τούτου γεγονότος, τῆς ἀλλαγῆς τῆς θέσεως τοῦ σώματος, εἶτε ὅλου εἶτε μέρους αὐτοῦ πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀλλοιώσεως τοῦ ψυχικοῦ συμβεβηκότος προκύπτουσι κατὰ λογικὴν ἀναγκαιότητα τάδε: 1) ὅτι τὸ αἴτιον τοῦ αἰσθήματος τοῦ ἑγώ δὲν εἶνε αὐτὸ^ς τὸ ἑγώ, 2) ὅτι τὸ αἴτιον τοῦ αἰσθήματος τοῦ ἑγώ δὲν κεῖται ἐν αὐτῷ τὸ ἑγώ, 3) ὅτι, ἵνα ἀλλοιωθῇ τὸ αἴσθημα τοῦ ἑγώ, ἀνάγκη ἀπόλυτος νὰ ἀλλοιωθῇ προηγουμένως τὸ ἔκτὸς τοῦ ἑγώ κείμενον αἴτιον αὐτοῦ.

Ἐκ τούτων δὲ δῆλον, ὅτι τὰ αἴσθημα τοῦ ἑγώ κεῖται δις: 1) ἐν τῷ ἑγώ, ἐπὶ τῆς νευρίνης οὔσιας τῶν αἰσθητηρίων συσκευῶν ὡς ἀποτέλεσμα, 2) ἔκτὸς τοῦ ἑγώ ἐν τινι ἐν τῷ χώρῳ ώρισμένη θέσει ὡς αἴτια.

Ἐκ τοῦ ἀγαμφισθητήτου γεγονότος ἄρα ὅτι, ἵνα τὸ ἑγώ ἀλλοιώσῃ τὸ ἑαυτοῦ αἴσθημα, ἀνάγκη νὰ ἀλλοιώσῃ προηγουμένως τὸ αἴτιον αὐτοῦ καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν ἐνεργεῖ πρὸς τοῦτο ἐπ' αὐτοῦ ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἔκτὸς αὐτοῦ κειμένου αἴτιου, οὗ ἔνεκα καὶ κινεῖται καὶ δὴ ἀλλάσσει θέσιν, διέτι, εἰ ἐνήργει ἐπὶ τοῦ ἀποτελέ-

σματος, του αἰσθήματος, δὲν θὰ ἔκινεῖτο οὐδαμῶς, ἀλλὰ θὰ ἔμενεν ὅλως ἀκίνητον, ἀτε τοῦ ἀποτελέσματος ἐν αὐτῷ ὅγτος, καταδείκνυται ὁ ἀντικειμενικὸς χαρακτὴρ καὶ φύσις του αἰτίου του αἰσθήματος.

"Οτι τὸ ἐγώ δυνάμει φυσιολογικοῦ ψυχανισμοῦ δὲν περιορίζει τὴν ἑαυτοῦ ἀντιληπτικὴν δύναμιν καὶ προσοχὴν μόνον ἐπὶ τῇς γευρίνης οὖσίας τῶν αἰσθητηρίων συσκευῶν, ἀλλ' ἐντείνει αὐτὴν μέχρις αὐτοῦ του αἰτίου καὶ διπλωτατα αὐτοῦ κειμένου καταδειχνύει τὸ ἀναμφισβῆτητον γεγονός ὅτι τὸ ἐγώ 1) γνωρίζει μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας ἔκαστον τῶν αἰτίων τῶν ἑαυτοῦ αἰσθημάτων, α) ποῦ ἐν τῷ ἔκτος αὐτοῦ χώρῳ κεῖται, β) ποσαχῶς δύναται νὰ διατιθῇ αὐτό· 2) δύναται νὰ ἀλλοιοῖ αὐτὸ κατὰ βούλησιν ἀναλύον καὶ συντιθὲν τὰ συστατικὰ αὐτοῦ ποικιλοτρόπως χρώμενον ὄργανῳ τῷ σώματι αὐτοῦ εἴτε ὅλῳ εἴτε μέρει αὐτοῦ, εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως.

210. Πόσας ὅψεις παρουσιάζει τὸ αἴσθημα.

Τὰ αἰσθήματα ψυχολογικὰ στοιχεῖα.

Τὸ αἴσθημα δ' εἶνε ἐν καὶ ἀδιαίρετον, ἐνιαῖον, ἀπλοῖν, μονάς· καίτοι τοιοῦτον φύσει παρουσιάζει δύο ὅψεις (ἰδιότητας κατὰ Wundt, Vorles. S. 19—20), ὡφ' ἄς καὶ μόνας δύναται νὰ θεωρηθῇ, 1) τὴν ποιότητα, 2) τὴν ισχὺν (ἔντασιν).

Καὶ ἡ μὲν 1η ἐμφαίνει τὸ περιεχόμενον του αἰσθήματος, τὴν φύσιν του παράγοντος αὐτὸ ἐρεθισμοῦ, ἡ δὲ 2α τὴν ποσότητα του αἰσθήματος, τὸ μέγεθος του γεννῶντος αὐτὸ ἐρεθισμοῦ.

'Επειδὴ δὲ αἱ δύο αὗται ἰδιότητες εἶνε ὅψεις ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὅγτος, ἀγήκει ἡ μὲν τῇ δέ· ὡς τοιαῦται δ' εἶνε φύσει ἀδύνατον νὰ ἐμφανισθῶσι κεχωρισμέναι ἀλλήλων· ἐπειδὴ δ' αὗθις τὰ ἡμέτερα αἰσθήματα εἶνε ἀπότοκα τῶν συμβεβηκότων τῇς κινήσεως ἐν τῇ ἔξωτερικῇ φύσει, ταῦτα δὲ παρέχουσι δύο πλευρὰς (ὅψεις) μεταβλητὰς ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων, δύνανται καὶ αἱ δύο αὗται ὅψεις (ἰδιότητες) του αἰσθήματος νὰ μεταβληθῶσιν ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων, ἐκείνων ἀποτελέσματα καὶ δὴ εἶδωλα οὖσαι (πρβλ. Wundt, Vorles. S. 19—20. Lindner, Psych. § 15).

Τὰ αἰσθήματα δ' ὡς ἔνιατα καὶ ἀδιαίρετα εἶνε ἀπλᾶ καὶ δὴ μονάδες· ὡς τοιαῦτα δὲ δύνανται ἀσφαλῶς νὰ θεωρηθῶσι ψυχολογικὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἀπαρτίζονται αἱ ψυχολογικαὶ παραστάσεις (πρβλ. Wundt, Vorles. S. 18—19, πρβλ. καὶ Κατσαρᾶν, Παθολ. τῶν γεύρων κτλ. τόμ. B', σ. 114, 1ον).

II. ΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ

211. Τι εἶνε παράστασις καὶ πώς νοητέον αὐτή;

Παράστασις εἶνε, δύναται τις εἰπεῖν, πᾶν δὲ τι δύναται νὰ ἀποτελέσῃ μέρος τοῦ περιεχομένου τοῦ ἡμετέρου αὐτοσυνειδότος ὡς παρὰ τῷ ἐγώ, τῷ νοοῦντι ὑποκειμένῳ, ἴστάμενον· τοῦτο δὲ εἶνε διορισμὸς τις, τροποποίησίς τις τῆς ψυχῆς (πρβλ. Kant, Crit. d. r. Vern. S. 242).

Παράστασις εἶνε κυρίως, λέγει ὁ Krug (philos. Lex. B. 4. S. 440), ἐξωτερικὴ πρᾶξις, διὲ ἡς τίθεμέν τι πρὸ ἡμῶν αὐτῶν ἡ καὶ πρὸ ἄλλων· ἀλλ' ἐπειδὴ μετ' ἔκεινης τῆς ἐξωτερικῆς ἐνεργείας εἶνε συνημμένη πάντοτε καὶ ἐσωτερική, διὲ ἡς ἀναπαριστάται τι εἰς τὸ ἡμέτερον συνειδός, καλεῖται διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐσωτερικὸν γέννημα τῆς ἐνεργείας ταύτης παράστασις.

Πᾶν δὲ περιεχόμενον εἶνε ψυχικὴ κατάστασις· πᾶσα δὲ ψυχικὴ κατάστασις εἶνε συνειδητή, ὡς τοιαύτη δὲ ἔμμορφος.

Διὸ πᾶν δὲ τι δύναται νὰ διαθῇ τὴν ψυχὴν εἴτε ὑλικὸν εἴτε ἄλλον εἴτε ἀμέσως εἴτε ἔμμέσως εἴτε ἐσωτερικῶς εἴτε ἐξωτερικῶς εἶνε ἔμμορφον· τὸ δὲ ἔμμορφον τῆς ψυχικῆς καταστάσεως συμπέφυκε τῇ ἀντιλήψει αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἐγώ αἰσθανομένου, νοοῦντος καὶ λογιζομένου· παράστασις εἶνε δθεγ πᾶσα κατάστασις εἴτε ἀπλῆ, αἰσθημα, εἴτε σύνθετος, ἐποπτεία, ἀντιληψίες· ὁ δρός ἄρα παράστασις εἶνε γενικὸς σημαίνων πᾶν δὲ τι δύναται νὰ ἀποτελέσῃ μέρος τοῦ περιεχομένου τοῦ αὐτοσυνειδότος ἦτοι τὸ αἰσθημα, τὴν ἀντιληψίην τὴν (ψυχολογικὴν) παράστασιν, τὴν ἐποπτείαν, τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν ιδέαν (πρβλ. Βεν. Λεσβ. Μετ. σ. 49—55. Krug. Philos. Lex. B. 4. S. 440).